

Lietuvos švietimo muziejaus

Muziejinės veiklos kuratorė

Karolina Jociūtė

Pijus Dambrauskas (1892–1985): pašauktas Dievui ir švietimui

Pijus Dambrauskas gimė 1892 m. rugsėjo 13 d. Ožkabalių kaime, Vilkaviškio rajone, ūkininkų Jono ir Uršulės Dambrauskų šeimoje. Be Pijaus šeimoje augo dar trys vaikai – broliai Jonas ir Juozas bei sesuo Marijona.

Pradžios mokslus būsimas kunigas ėjo Bardauskų mokykloje, vėliau mokslus tęsė Vilkaviškio gimnazijoje. 1909 m. jis įstojo į Seinų kunigų seminariją. Baigęs mokslus seminarijoje, 1915 m. rugsėjo 1 d. Minske jis buvo iššventintas į kunigus. Tais pačiais metais P. Dambrauskas pradėjo studijas Petrapilio (dabar Sankt Peterburgas) Romos katalikų dvasinėje akademijoje. Studijų metais išitraukė į visuomeninę ir spaudos veiklą: organizavo tremtinių grįžimą į Lietuvą bei redagavo lietuvių moksleivių žurnalą „Ateities spinduliai“ ir katalikų laikraštį „Vadas“.

Baigęs studijas ir slapta grįžęs į Lietuvą, 1919 m. rugsėjį P. Dambrauskas pradėjo vadovauti „Žiburio“ draugijos gimnazijai Kudirkos Naumiestyje.¹

1921 m. P. Dambrauskas buvo paskirtas Marijampolės mokytojų seminarijos kapelionu ir inspektoriumi, o jau 1923 m. tapo seminarijos direktoriumi. Jo vadovavimo metais seminarija suklestėjo: buvo pastatyti nauji seminarijos rūmai, įrengta sporto aikštė, pasodintas sodas ir medelynas, taip pat įsteigtos vidurinė ir amatų mokyklos.² Pats P. Dambrauskas seminarijoje rūpinosi ne tik ugdymo kokybe, bet ir akademinės bendruomenės kultūriniu gyvenimu. Pavyzdžiui, 1929 m., minint dešimtąsias seminarijos veiklos metines, jo iniciatyva surengta iškilminga šventė – vyko pamaldos, koncertavo seminarijos choras, buvo organizuota pedagoginių darbų paroda.³ Apie seminarijos direktoriaus nuoseklų darbą buvo palankiai atsiliepta ir to meto

Kunigo Pijaus Dambrausko
portretas. 1928 m.

Fot. J. Vingbergas.

Iš Lietuvos švietimo muziejaus
rinkinių

¹ Terra Jatwezenorum. Istorijos paveldo metraštis (14, 1 dalis). Punksas: „Aušra“, 2022, I. 236.

² Žmogelis. Kun. Dambrauskas atstatomas? In: Šaltinis, 1926, nr. 16, p. 205.

³ M. Sem. dir. P. Dambrauskas. Kvietimas. In: Šaltinis, 1929, nr. 24, p. 313.

spauodoje: „<...> Dabartinio direktoriaus dirbta buvo labai sunkus ir didelis darbas; dirbta buvo tiek taktingai, kad ir aršiausias asmeniškias priešas jo darbo negali niekur pasmerkti <...>.“⁴

Marijampolės mokytojų seminarijos mokytojai. Pijus Dambrauskas sėdi pirmoje eilėje per vidurį. 1928 m.

Fot. M. Buchhalteris

Iš Lietuvos švietimo muziejaus rinkinių

Įsitraukęs į pedagoginį darbą, P. Dambrauskas išliko ištikimas ir dvasiniam pasauliui. Jis prisimenamas kaip pasaulietiško nusiteikimo dvasiškis, tačiau būtent pamokslininko veikla ryškiausiai atskleidė jo, kaip kunigo, gebėjimus. P. Dambrauskas išsiskyrė oratorystės talentu, ypatingu kalbos įtaigumu ir gebėjimu įkvepiančiai skelbti Dievo žodį. Tokį įspūdį patvirtina ir to meto tikinčiųjų liudijimai spaudoje. Vienas tikintysis, 1932 m. dalyvavęs Sekminių rekolekcijose Rumbonyse, apie kunigo pamokslą rašė: „Kunigas, Vilkaviškio seminarijos profesorius Pijus Dambrauskas taip gražiai, vaizdžiai, suprantamai ir įtikinamai kalbėjo žmonėms, kad šie visą laiką stovėjo lyg įmūryti, gaudydami kiekvieną pamokslininko žodį.“⁵

Šis oratorystės talentas ryškiai atsiskleidė ir P. Dambrausko pedagoginėje veikloje. Dar dirbdamas seminarijoje, 1923–1926 m. jis inicijavo vasaros pedagoginius kursus, skirtus siekiantiems įgyti jaunesniojo pradžios mokyklos mokytojo kvalifikaciją, ir pats buvo jų vedėju bei pagrindiniu lektoriumi.⁶ Be to, P. Dambrauskas dažnai buvo kviečiamas skaityti paskaitas ir kituose kursuose bei liaudies universitete, kur dalijosi profesine patirtimi ir skatino

⁴ Žmogelis. *Kun. Dambrauskas atstatomas?* In: *Šaltinis*, 1926, nr. 16, p. 205.

⁵ Bijūnas. *Rumbonyse (Alytaus aps.) rekolekcijos*. In: *Šaltinis*, 1932, nr. 23, p. 331.

⁶ LŠM, f. F.IV-B, ap. 1, b. 149, l. 5.

savišvietą. Pavyzdžiui, 1926 m. rugsėjį jis dėstė Marijampolės pedagoginiuose kursuose⁷, o 1927 m. vasarą Marijonų gimnazijoje surengtuose lietuvių kalbos ir literatūros kursuose mokytojams, mokslus baigusiems nelietuviškose mokyklose, skaitė lietuvių kalbos paskaitas.⁸ 1930 m. kunigas P. Dambrauskas dalyvavo Lietuvių katalikų jaunimo sąjungos „Pavasaris“ Marijampolės skyriaus valdybos surengtuose pasaulėžiūros kursuose, kuriuose skaitė paskaitą apie charakterio ugdymą.⁹ Kai kurie jo pranešimai pasižymėjo ir religiniu turiniu. 1927 m., išrinktas į Motiejaus Valančiaus liaudies

universiteto valdybą, jis skaitė paskaitas apologetikos temomis.¹⁰ Be to, 1929 m. kovo 3 d. pradžios mokyklų tikybos mokytojams skaitė paskaitą „Religijos mokymas didaktikos atžvilgiu“, o kovo 4-ąją – „Religijos mokymas mūsų pradžios mokyklose dabar ir koks jis turėtų būti“.¹¹

P. Dambrauskas pasižymėjo ne tik oratorystės talentu, bet ir kalbų mokėjimu – jis mokėjo bent keturias kalbas, o skaityti galėjo mažiausiai dar trimis. Natūralu, kad šie asmeniniai gebėjimai ir pelnytas autoritetas atvėrė jam kelią į platesnę akademinę veiklą. 1929 m. P. Dambrauskas buvo paskirtas Vilkaviškio kunigų seminarijos profesoriumi ir dėstė lotynų kalbą bei pedagogiką.¹² Tuo metu seminarija veikė Gižų dvaro rūmuose.

P. Dambrauskas aktyviai reiškėsi religinės literatūros sklaidoje ir leidybinėje veikloje. 1930 m. jis kartu su bendraminčiais įkūrė „Maldos“ bendrovę, iš pradžių veikusią Kybartuose, o vėliau persikėlusią į Kauną. Bendrovė leido maldaknyges ir kitus religinės tematikos leidinius suaugusiems ir vaikams, taip pat gamino įvairius religinio meno ir pamaldumo objektus – paveiksliukus,

Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos ir Marijampolės mokytojų seminarijos mokytojai. P. Dambrauskas sėdi antroje eilėje penktas iš dešinės. 1929–1930 m.

Fot. J. Vingbergas.

Iš Lietuvos švietimo muziejaus rinkinių

Paminklinis akmuo Gižų kunigų seminarijai atminti. Atidengtas 2012 m.

Nuotr. Karolina Jociūtė, 2025

⁷ S. V. Marijamp. Pedagoginiai kursai: In: *Šaltinis*, 1926, nr. 28, p. 393.

⁸ *Kursai mokytojams*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 29, p. 464.

⁹ „Pavasario S-gos Marijampolės Rajono Valdybos“ *Biuletėnis* Nr. 3. In: *Šaltinis*, 1930, nr. 14, p. 176.

¹⁰ *Valančiaus Liaudies Universitete prasidės paskaitos*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 46, p. 736.

¹¹ L. K. M. S-gos Marijampolės skyriaus valdyba. *Katechetiniai kursai pradžios mokyklų religijos mokytojams*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 6, p. 76.

¹² *Kunigų atmainos Vilkaviškio vyskupijoje*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 32, p. 411.

statulėles, altorėlius, kryželius.¹³ P. Dambrauskas rūpinosi lietuviškų maldaknygių kalbos tobulinimu ir pats parengė apie dvyliką tokio pobūdžio maldaknygių.

Vilkaviškio kunigų seminarijos dėstytojai ir klierikai. Vilkaviškio (buvusi Seinų) dvasinė seminarija. 1931 m.

Fot. J. Vingbergas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas, P-59434

Reikšmingą vietą P. Dambrausko veikloje užėmė ir visuomeniniai darbai. Nuo 1921 m. jis įsitraukė į Lietuvos šaulių sąjungos veiklą – tuo metu buvo paskirtas Kudirkos Naumiestyje veikusio „Ginklų pirkimo biuro“ vedėju.¹⁴ Vėliau, jau gyvendamas ir dirbdamas Marijampolėje, P. Dambrauskas buvo išrinktas į Lietuvos šaulių sąjungos Marijampolės XIV rinktinės kontrolės komisiją.¹⁵

Be to, aktyviai dalyvaudamas miesto visuomeniniame gyvenime, P. Dambrauskas buvo paskirtas į komitetą, atsakingą už Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiui skirtą paminklo projekto parengimą ir statybų organizavimą.¹⁶ 1929 m., kartu su kitais Marijampolės apskrities visuomenininkais, jis prisidėjo prie paramos organizavimo Šiaurės Lietuvos gyventojams.¹⁷ Šiam tikslui buvo įsteigtas pagalbos komitetas, kurio sekretoriaus pareigos patikėtos pačiam P. Dambrauskui.¹⁸ Komitetas leido Marijampolės apskrities gyventojams skirtus atsišaukimus ir rengė instrukcijas aukų rinkimui bei jų perdavimui nukentėjusiems.

¹³ Gaigalaitė, Aldona. *Klerikalizmas Lietuvoje: 1917–1940*. Vilnius: Mintis, 1970, p. 244.

¹⁴ Lučinskas, Gintaras. *Lietuvos kunigų indėlis į Nepriklausomybės kovas*. In: *Aušra*, 2019, nr. 7, p. 23.

¹⁵ K. Levas. *Iš Šaulių gyvenimo*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 12, p. 191.

¹⁶ *Marijampolės gyvenimas*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 50, p. 800.

¹⁷ Klevas. *Rūpinasi šiaurės lietuviais*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 6, p. 77.

¹⁸ Ibid.

Nuo 1930 m. sausio mėnesio P. Dambrauskas vadovavo ir „Žiburio“ draugijai.¹⁹ Eidamas šias pareigas jis prižiūrėjo draugijos išlaikomas mokyklas, lankė jas ir rūpinosi jų ugdymo kokybe bei organizacine veikla.

Už visuomeninę, kultūrinę ir švietėjišką veiklą 1932 m. P. Dambrauskas buvo apdovanotas trečiojo laipsnio LDK Gedimino ordinu.²⁰

1944 m. jis išvyko į Vokietiją. Ten jis dirbo vienoje vokiečių parapijoje Bavarijoje, o po karo mokytojavo lietuvių gimnazijoje Tiubingene. Vėliau, Švabijos Gmiundo kareivinėse įsikūrus karo pabėgėlių stovykloms ir čia įkūrus gimnaziją, P. Dambrauskas buvo pakviestas jai vadovauti.²¹ Ši gimnazijos laikotarpį ir jos vadovą prisimena ir buvę mokiniai: „Sunkiose stovyklos sąlygose, gimnazija buvo vedama su autoritetu ir ryžtu. <...> Už tas, be vadovėlių gautas žinias aš dabar jaučiu didelę padėką tą mokslą mums teikusiems, jį organizavusiems. Jų tarpe vadovaujančiųjų eilėse darbavosi ir kun. Dambrauskas. Kun. Dambrauskas pats asmeniškai daug, daug jaunimo išmokė lietuviškai taisyklingai rašyti, išvedė juos į inteligentiją.“²²

1948 m. jis emigravo į Kolumbiją, kur kurį laiką gyveno Bogotoje ir profesoriavo Ibagės kunigų seminarijoje.²³ Netrukus, 1949 m. vasarą, persikėlė į Jungtines Amerikos Valstijas, į Baltimorę, kur dirbo Šv. Alfonso parapijoje klebono Liudviko Mendelio asistentu.²⁴ Baltimorėje P. Dambrauskas įsitraukė ir į lietuvių bendruomenės kūrimą bei telkimą. 1955 m. jis kartu su dar penkiolika aktyvių vietos lietuvių pasirašė atsišaukimą dėl lietuvių bendruomenės apylinkės Baltimorėje steigimo.²⁵ Baltimorėje P. Dambrauskas tarnavo iki 1950 m. spalio mėnesio, o vėliau, pakviestas klebono Konstantino Vasio, persikėlė į Vusterį.²⁶ Šiame mieste buvo paskirtas Šv. Aušros vartų parapijos vikaru ir kunigu.

Kunigas Pijus Dambrauskas. XX
a. 4 deš.

Fot. nežinomas

Lietuvos centrinis valstybės
archyvas, P-34879

¹⁹ „Žiburio“ susirinkimas. In: Šaltinis, 1930, nr. 2, p. 28.

²⁰ Apdovanotieji D. L. K. Gedimino ordinais. In: Lietuvos aidas, 1932, nr. 39, p. 4.

²¹ Dundzila, Antanas. Enciklopedijoje ir pusšimčio metų akimirkiniuose. Pijus Dambrauskas (1892–1988). Tęsinys. In: Draugas, 1989, nr. 126, p. 3.

²² Ibid.

²³ Dundzila, Antanas. Enciklopedijoje ir pusšimčio metų akimirkiniuose. Pijus Dambrauskas (1892–1988). Tęsinys. In: Draugas, 1989, nr. 127, p. 2.

²⁴ Organizacijos. In: Lietuvių žinios, 1950, nr. 2, p. 6.

²⁵ Baltimorės lietuviams. In: Vienybė, 1955, nr. 5, p. 2.

²⁶ Baltimorės žinios. In: Draugas, 1950, nr. 249, p. 5.

1956 m. jis vienerius metus vadovavo Cicero aukštesniajai lituanistinei mokyklai, veikusiai Čikagos priemiestyje.²⁷ Panašiu metu jis įsitraukė į Lietuvių liturginės komisijos Amerikoje veiklą ir ėmėsi versti bei redaguoti lietuvišką ritualą, skirtą parapijų pastoraciniams reikalams.²⁸

Silpnėjant sveikatai, kunigo Prano Garšvos rūpesčiu ir pastangomis 1980 m. P. Dambrauskas išvyko į Putname veikusius Matulaičio slaugos namus, kur praleido paskutiniuosius gyvenimo metus.²⁹ P. Dambrauskas mirė 1985 m. birželio 20 d. Putname ir buvo palaidotas Dangaus vartų kapinėse.

²⁷ *Mūsų lituanistiniu švietimu besirūpinant*. In: *Draugas*, 1971, nr. 55, p. 2.

²⁸ *Lietuvių kalba naujojoje Liturgijoje*. In: *Nepriklausoma Lietuva*, 1964, nr. 50, p. 4.

²⁹ Dundzila, Antanas. *Enciklopedijoje ir pusšimčio metų akimirkniuose. Pijus Dambrauskas (1892–1988). Tėsinys*. In: *Draugas*, 1989, nr. 127, p. 2.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS:

LITERATŪRA

1. Gaigalaitė, Aldona. *Klerikalizmas Lietuvoje: 1917–1940*. Vilnius: Mintis, 1970, p. 244.
2. Lučinskas, Gintaras. *Lietuvos kunigų indėlis į Nepriklausomybės kovas*. In: *Aušra*, 2019, nr. 7, p. 23.
3. *Terra Jatwezenorum. Istorijos paveldo metraštis (14, 1 dalis)*. Punksas: „Aušra“, 2022, l. 236.

ŠALTINIAI

Nepublikuoti šaltiniai:

4. LŠM, f. F.IV.-B, ap. 1, b. 149, l. 5.

Publikuoti šaltiniai:

5. *Apdovanotieji D. L. K. Gedimino ordinais*. In: *Lietuvos aidas*, 1932, nr. 39, p. 4.
6. *Baltimorės lietuviams*. In: *Vienybė*, 1955, nr. 5, p. 2.
7. *Baltimorės žinios*. In: *Draugas*, 1950, nr. 249, p. 5.
8. Bijūnas. *Rumbonyse (Alytaus aps.) rekolekcijos*. In: *Šaltinis*, 1932, nr. 23, p. 331.
9. Dundzila, Antanas. *Enciklopedijoje ir pusšimčio metų akimirksniuose. Pijus Dambrauskas (1892–1988). Tęsinys*. In: *Draugas*, 1989, nr. 126, p. 3.
10. Dundzila, Antanas. *Enciklopedijoje ir pusšimčio metų akimirksniuose. Pijus Dambrauskas (1892–1988). Tęsinys*. In: *Draugas*, 1989, nr. 127, p. 2.
11. K. Levas. *Iš Šaulių gyvenimo*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 12, p. 191.
12. Klevas. *Rūpinasi šiaurės lietuviais*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 6, p. 77.
13. *Kunigų atmainos Vilkaviškio vyskupijoje*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 32, p. 411.
14. *Kursai mokytojams*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 29, p. 464.
15. L. K. M. S-gos Marijampolės skyriaus valdyba. *Katechetiniai kursai pradžios mokyklų religijos mokytojams*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 6, p. 76.
16. *Lietuvių kalba naujojoje Liturgijoje*. In: *Nepriklausoma Lietuva*, 1964, nr. 50, p. 4.
17. M. Sem. dir. P. Dambrauskas. *Kvietimas*. In: *Šaltinis*, 1929, nr. 24, p. 313.
18. *Marijampolės gyvenimas*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 50, p. 800.
19. *Mūsų lituanistiniu švietimu besirūpinant*. In: *Draugas*, 1971, nr. 55, p. 2.
20. *Organizacijos*. In: *Lietuvių žinios*, 1950, nr. 2, p. 6.
21. „Pavasario S-gos Marijampolės Rajono Valdybos“ *Biuletėnis Nr. 3*. In: *Šaltinis*, 1930, nr. 14, p. 176.

22. S. V. Marijamp. *Pedagoginiai kursai*: In: *Šaltinis*, 1926, nr. 28, p. 393.
23. *Valančiaus Liaudies Universitete prasidės paskaitos*. In: *Šaltinis*, 1927, nr. 46, p. 736.
24. Vipras. *10 metų Kariuomenės sukaktuvių šventė*. In: *Šaltinis*, 1928, nr. 48, p. 766.
25. „Žiburio“ susirinkimas. In: *Šaltinis*, 1930, nr. 2, p. 28.
26. Žmogelis. *Kun. Dambrauskas atstatomas?* In: *Šaltinis*, 1926, nr. 16, p. 205.